

PROPOSITIONAL PATTERNS WITH “CĂ” AND “SĂ”. PARTICULAR ASPECTS IN THE ROMANCE LANGUAGES

Dana-Luminița Teleoacă

PhD, Scientific Researcher III, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

*Abstract: In the research we propose here, our attention is focused on the actantial frame specific to the psychological verb **to wonder** (reflexive pattern), more exactly on the propositional accomplishment of its second argument (the prepositional object). In our approach, the analysis of the propositional patterns with “că” was achieved in close relation with the patterns in which the conjunction “să” occurs, taking into account two aspects. Thus, on the one hand, many of the patterns with “că” are probable to represent the synthetic variant of a complex construction, more explicit with a sensing/cognition verb. On the other hand, in their turn, several patterns in which a sensing/cognitive verb occurs can be deprived of such verbs without altering the respective assertion as far as the content or grammatical correctness are concerned. The signaled aspect leads to the admission that there is a free (literary) variation rapport between the two patterns, the only difference lying at the pragmatic-discursive level.*

*The patterns with “că” and “să” find correspondence in Romance western languages, particularly in French and Spanish, in the structures like “que” and “(ce) que”. Both in French and Spanish we can identify an explicit complex pattern, with the mention that these two Romance idioms opt for – in accordance with a system particularity – an infinitival construction and not for a subjunctive one. The dissociations are also imposed in terms of the evaluating degree of the respective pattern in current Romance languages. Thus, if the Romanian speaker opts more frequently for the implicit pattern (and this takes place in perfect accordance with a concise but natural discourse), the contexts extracted from French (fr. *s’etonner*) reflects a rather opposite tendency, while the corresponding sentences in Spanish (cf. sp. *extrañarse*) reveals a certain balance between the two patterns.*

Keywords: prepositional object subordinate, Romance languages, psychological verbs wonder, free (literary) variation, explicit pattern.

1. Precizări preliminare

În cercetarea pe care o propunem atenția noastră va fi reținută de cadrul actanțial specific verbului psihologic *a mira* (tipar reflexiv), mai exact de realizarea propozițională a celui de-al doilea argument (obiectul prepozițional) al acestuia.

În perspectiva *teoriei rolurilor semantice / tematice*, obiectul prepozițional al unui enunț reflexiv (structurat în jurul unui verb psihologic de mirare, în speță vb. *a se mira*) poate fi considerat *stimulus / sursă*¹, acesta corespunzând de fapt rolului actualizat de subiect în

¹ În funcție de trăsăturile semantice ale centrului de grup (în cazul de față, verbul), nominalul cu funcție sintactică de complement prepozițional poate avea diverse roluri semantice: *pacient, destinatar, beneficiar, sursă, rezultat* sau *comitativ* (v., de pildă, GA [II] 2005: 425 sq.). Așa cum se poate constata, rolul *stimulus* nu figurează explicit în această enumerare, însă el poate corespunde rolului *sursă*. În această ordine de idei, în

structura activ-tranzitivă a unuia și aceluiași enunț (cf. *Atitudinea ta ne-a mirat* ↔ *Ne-am mirat de atitudinea ta*). Similar subiectului-stimulus din structura activă, obiectul prepozițional-stimulus, ocurent în tiparul reflexiv al aceluiași verb, va prezenta în mod constant trăsăturile [-personal, -animat]². În acest context, chiar și în situațiile în care stimulusul poartă marca [+personal] (cf. [rom.] *Ne-am mirat de tine / de Maria*), se va impune decodarea din perspectiva unui stimulus... de adâncime (sursa) definibil [-animat] și care poate trimite, în funcție de context, la gesturile, atitudinea, cuvintele etc. cuiva, ce au putut genera o anumită trăire, în cazul de față starea de mirare³. În consecință, experiența mirării va fi provocată nu de persoana în sine (cf. *de tine*), ci de anumite gesturi / cuvinte, de o anumită atitudine sau/și conduită ale acesteia⁴.

În forma sa prototipică, obiectul prepozițional este un component *actanțial* al grupului verbal, cu o semantică bogată (GA [II] 2005: 416). Altfel spus, în marea majoritate a situațiilor, acest tip de complement este – spre deosebire de circumstanțial⁵ – un constituent *obligatoriu* al grupului din care face parte. Se poate vorbi pentru astfel de situații despre o *recțiune rigidă*, ce implică o *interdependență și o solidaritate maxime între verb și prepoziție*, un grad maxim de intimitate⁶ (v., în acest sens, de pildă, vb. ca *a rezulta din, a echivala cu ș.a.*). Aceasta

discuția noastră *in extenso* (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*), am considerat că *stimulusul* include oarecum *sursa*, cel dintâi fiind un fel de entitate transmițătoare a *sursei*. În conformitate cu această valorizare, *sursa* va putea reprezenta, într-o serie de situații discursive, *stimulusul propriu-zis / real / direct* al unei anumite experimentări psihologice, definibil, eventual, prin raportare la *stimulusul aparent / indirect* al aceleiași experimentări psihologice (v. și *infra*, nota 4).

² Observație cu atât mai mult valabilă pentru stimulusul care cunoaște o realizare sintactică complexă, și anume propozițională, mai exact ca subordonată completivă prepozițională (v. discuția noastră aprofundată în Teleoacă, *Verbele de mirare*).

³ V., în acest sens, (și) tiparul activ, în limitele căruia stimulusul propriu-zis este exprimat uneori explicit în enunțul respectiv: (rom.) (*Tu*) *ne-ai mirat / uimit / surprins prin aroganța ta*.

⁴ De altfel, în bibliografia de specialitate se face disocierea între cele două tipuri de stimuli / cauze, în acest sens, de pildă, Danlos (2006: 233 sq.) vorbind despre utilizarea metonimică a agentului cauzei în locul cauzei propriu-zise. Acestea ar fi situațiile ilustrative pentru așa-numita *cauzalitate indirectă*, definită prin opoziție cu *cauzalitatea directă* (v. și Fodor 1970).

⁵ Există însă și circumstanțiale obligatorii (v., de ex., verbe de genul *a locui, a sălășlui, a sta ș.a.*). Pentru definirea conceptului de ‘circumstanțial obligatoriu’, v., de pildă, Frâncu (2009: 183).

⁶ În astfel de situații, după unii autori (v., de ex., Vanhoe 2001–2002: 29 sau Melis 2003: 5 sqq.), prepoziția nu ar fi decât o expansiune a lexemului verbal, afirmație care echivalează de fapt cu recunoașterea golirii absolute de sens a prepozițiilor care compun grupurile argumentale ale unui verb. Sunt însă și autori care au contestat acest aspect. De pildă, Candalija Reina (2006: 97 sqq., 107 sqq.) arată că gramaticalizarea anumitor prepoziții

reprezintă însă doar o formă de manifestare a recțiunii, având în vedere că o serie de verbe se pot asocia cu mai mult de o prepoziție, structura prepozițională respectivă putând fi chiar omisă, fără ca aceasta să se răsfrângă negativ asupra gramaticalității enunțului respectiv (enunțurile astfel rezultate sunt cunoscute îndeobște drept *construcții absolute*). Se înțelege că obiecte prepoziționale vor putea fi considerate atât grupurile prepoziționale ale unor verbe cu recțiune rigidă, cât și cele ale unor lexeme verbale care stabilesc cu prepoziția nu o relație de interdependență și de solidaritate absolută, ci doar una de dependență și de subordonare. Ilustrativ pentru această ultimă categorie este și verbul care constituie obiectul prezentei cercetări, anume *a se mira*, verb care se poate construi cu mai multe prepoziții (aflate în relație de sinonimie, din moment ce sensul verbului în discuție *nu* se schimbă *propriu-zis*, în condițiile utilizării acestuia cu o prepoziție sau alta), respectivul grup prepozițional fiind de asemenea omisibil.

2. Tipare propoziționale specifice (rom. *a se mira*)

Contextele care au constituit baza investigației întreprinse în această secțiune au fost excerptate *online* din pagini de limba română actuală, cel mai adesea fiind vorba despre enunțuri ilustrative pentru registrul colocvial al românei. Așa cum am avut ocazia de a constata, cazurile în care enunțiatorul actual recurge la conj. *că*, pentru a marca o subordonată completivă prepozițională guvernată de vb. *a se mira*, sunt foarte bine atestate în româna actuală; menționăm spre exemplificare:

„Nici măcar noi *nu ne-am mirat că* am fost ultimii care s-au trezit, spre...” (www.albamont.ro/rapoarte.php?rapoarte=83); „*Ne-am mirat ca-n* jurul nostru toti ceilalti stateau cu ochii-n telefoane si-n tablete” (https://www.facebook.com/260001637374642/photos/pb.../104685887535577/?...3); „Pe masura ce ne indreptam catre Shanghai in trenul de mare viteza, *ne-am mirat ca* natura inca rezista si chiar are puterea sa rodeasca” (www.unanhaihui.ro/viata-reflexii-colorate-si-zgarie-nori-shanghai/); „Traseul a durat cam 1 oră și 40 de minute, chiar *ne-am mirat că* l-am făcut atât de repede” (https://hailaplimbare.ro/2016/08/07/o-sambata-prin-muntii-ciucas); „*Nu m-am mirat că* l-am văzut pe Ștefan pe terasă...” (https://books.google.ro/books?isbn=9734621130); „Fraza pe care toți *se miră că* Donald Trump nu a rostit-o mai devreme...” (www.gandul.info/.../fraza-pe-care-toti-se-mira-ca-donald-trump-nu-a-rostit-o-mai-devre...); „RATB *se miră că* a scăzut numărul de călători” (supermagnet.ro/2013/08/25/ratb-mira-scazut-numarul-calatori/); „Abia am timp *să mă mir că* exist, dar mă bucur totdeauna că sunt” (www.romanianvoice.com/poezii/poezii/omviu.php) ș.a.

Foarte bine reprezentate sunt și contextele în care conj. *să* joacă rolul de conector între regenta în care este ocurent verbul de mirare și completiva prepozițională guvernată de

nu a determinat pierderea totală a sensului acestora într-un asemenea grad încât să poată fi numite „cuvinte goale”.

acesta. Frecvent, verbele din subordonata introdusă prin *să* sunt verbe *sentiendi*⁷ (adesea, *a auzi* și *a vedea*) și de cogniție⁸ (cf. *a afla*, *a descoperi*, *a constata*), în contextele de acest tip regenta și subordonata caracterizându-se prin coreferențialitatea de subiect:

„Ne-am regăsit negustorii, ne-am ales pâinea și brânzeturile, *ne-am mirat să auzim...*” (<https://books.google.ro/books?isbn=9735045281>); „Așadar, *nu ne-am mirat să vedem că* la cursa de 6 kilometri cea mai rapidă alergătoare a fost Gabriela Szabo...” (www.runfest.ro/ro/stire-noutati.../gabriela-szabo-din-nou-pe-podium-2/); „După 5 ani de căsnicie, *ne-am mirat să auzim că* și acest cuplu celebru se desparte” (okmagazine.ro/people/megan-fox-va-plati-pensie-alimentara-sotului-afla-de-ce/); „*M-am mirat să reaud* sunetul acesta” (<https://books.google.ro/books?isbn=6069900022>); „... dar *s-au mirat să afle că* el e autorul...” (context.reverso.net/traducere/romana-engleza/mirat+să); „Turnurile aveau un model întrețesut atât de complicat, *încât nu s-ar fi mirat să afle că* cioplitorii își pierduseră mințile lucrând la ele” (<https://books.google.ro/books?isbn=9734644181>); „Prin urmare *nu ne-am mirat să descoperim*, pe lângă câțiva turiști, și scafandrii profesioniști” (www.kpro.ro/Izbucul%20Tauz/); „*Nu m-am mirat să constat că* și aici era cunoscut” (<https://books.google.ro/books?isbn=973019467X>); „... *nu m-am mirat să aflu că* se aplică și în cazul acestei salate” (https://bucatareli.com/2015/.../o-reteta-furata-salata-de-ciuperci-si-gogonele-la-borcan...); „*Nu m-am mirat să văd că* ostașul lui CEO Daniel își apără glia, dar remarc o oarecare nervozitate...” (georgeisme.ro/tag/daniel/); „... *ne-am mirat să vedem că* [...] foarte puțini au fost dispuși să-și mărturisească public fetișul” (<https://www.totb.ro/foto-ce-si-de-ce-citim-la-toaleta/>); „*Ne-am mirat să descoperim ca* în benzinariile lor, în afara de țigari foarte ieftine nu prea găsești mai nimic în afara de niste sucuri...” (www.metalhead.ro > Akral Necrosis) ș.a.

De fapt, în cele mai multe dintre contextele de acest gen subordonata introdusă prin *să* este omisibilă, aceasta având valoarea unei secvențe verbale supletive / facultative; este vorba, mai exact, despre enunțurile în limitele cărora subordonata care conține verbul *sentiendi* / de cogniție este succedată de o alta, introdusă de regulă prin conj. *că* (v., de ex., în enunțurile citate, *Ne-am mirat să auzim că* și *acest cuplu celebru se desparte* ↔ *Ne-am mirat că* și *acest cuplu celebru se desparte*; *S-au mirat să afle că* el e autorul ↔ *S-au mirat că* el e autorul... vs. *M-am mirat să reaud sunetul acesta*; *Nu ne-am mirat să descoperim și scafandri profesioniști...*). O frază precum: *Turnurile aveau un model întrețesut atât de complicat, încât nu s-ar fi mirat să afle că cioplitorii își pierduseră mințile lucrând la ele* prezintă o situație mai aparte, în acest context eliminarea secvenței [*să*] *afla* impunând utilizarea în subordonata „rămasă” a modului conjunctiv (trecut), cu alte cuvinte a unui mod verbal apt să transmită

⁷ Verbe desemnate mai frecvent în bibliografia de specialitate drept *verbe de percepție* (v., de ex., Labelle 1996, Grezka 2009, Gisborne 2010 sau Nicula 2012). În multe dintre contextele reproduse *infra*, verbe de percepție precum *a vedea* sau *a auzi* lexicalizează mai degrabă un sens cognitiv (cf. *a vedea* „a constata”, respectiv *a auzi* „a afla”) sau, în orice caz, o accepție care include atât seme ale ‘percepției’, cât și ale ‘cogniției’ (pentru utilizarea unor verbe *sentiendi* cu sens cognitiv, v., de ex., Nicula 2009).

⁸ Verbe incluse la unii autori în categoria verbelor *sentiendi* (v., de ex., Blumenthal 2007) și categorizate, în funcție de tipul de cunoaștere, ca verba *cogitandi*, *cognoscendi* și *verba sciendi* (Renzi 1973, Cappelli 2008, Biriș 2013: 34 ș.a.).

ideea eventualității / posibilității; așa cum se poate observa, aceasta atrage după sine substituirea conj. *că* prin structura conectoare *ca... să*: *Turnurile aveau un model întrețesut atât de complicat, încât nu s-ar fi mirat ca cioplitorii să își fi pierdut mințile lucrând la ele / ?Turnurile aveau un model întrețesut atât de complicat, încât nu s-ar fi mirat că cioplitorii își pierduseră mințile lucrând la ele.*

Coreferențialitatea apare – deși (mult) mai puțin frecvent – inclusiv în situații în care în completiva prepozițională regizată de *a se mira* este ocurent un verb care nu este propriu-zis verb *sentiendi*, nici verb de cogniție, dar care poate suporta contextual o decodare în conformitate cu semantica unor astfel de lexeme:

„*Nu m-am mirat să citesc⁹ că*, ‘la început, a fost Cuvântul...’” (media.lit.uaic.ro/?page_id=4); „La cât de mult tupeu de politician are, *nu m-aș fi mirat să citesc că* Boboc a declarat că, de fapt, el a vrut să pice special examenul...” (obiectivbr.ro/.../cătălin-boboc-este-cel-mai-bun-jurist-dintre-toți-fotbaliștii-din-brăila); „*Nu m-am mirat deloc să nu primesc¹⁰ niciun răspuns* de la cei doi mari ziariști de investigație” (ioncoja.ro/cine-și-de-ce-ascunde-adevarul/) ș.a.

Noncoreferențialitatea de subiect apare îndeosebi în situațiile în care verbul de mirare este conjugat la timpuri ale condiționalului¹¹, în astfel de cazuri verbul din subordonată doar sporadic putând reprezenta un verb *sentiendi* sau de cogniție¹²:

„*M-aș fi mirat să nu apară și răutăți*” (https://www.dcnnews.ro/arsinel-dupa-transplant-mi-e-rusine-ca-m-am-nascut-in-romani...); „*Nu m-aș mira să <<creadă>> că știam și despre uciderea Elodiei*” (www.b1.ro › Știri › Politică); „*M-aș mira să fie* peste 30.000 de suporteri” (www.gsp.ro/.../liga-pestesupercupa-m-as-mira-sa-fie-pestes-30-000-de-suporteri-cite-...); „*Nu m-aș mira să se uite* toți cruciș la mine și să creadă că m-am dus la muncă amețită!” (https://books.google.ro/books?isbn=6068758230); „... *m-aș mira să scrie* ceva diferit ca esență în interior” (www.cartedelaora5.ro/50-de-propuneri-de-lectura-din-literatura-romana-ca-sa-pute...); „Cu un titlu așa lung și tentant, *m-as fi mirat sa fi* atras zeci de mii de spectatori în salile de cinematografe” (filme.metroptan.ro › Filme Artistice și Seriale › Crima); „*M-aș fi mirat să nu vrea* să mă întâlnească...” (https://books.google.ro/books?isbn=9734650009); „*M-aș fi mirat să înțelegi*” (www.ziare.com › Life Show › Magazin › descoperire)¹³ ș.a.

⁹ Cf. *a citi* „a afla ceva citind / prin actul lecturii”.

¹⁰ Cf. *a (nu) primi (un răspuns)* „a (nu) afla (nimic)”.

¹¹ Acest tip de contexte este relativ mai modest reprezentat în româna actuală prin comparație cu enunțurile (discutate *supra*) în care există coreferențialitate de subiect.

¹² V., de pildă, *infra*, în exemplele citate, vb. *a înțelege* „a-și face, a avea o idee clară și exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe” (DEX 2009).

¹³ V., prin comparație, eventuale enunțuri în care completiva prepozițională include un verb *sentiendi* sau de cogniție: *M-aș fi mirat să aud că nu au apărut și răutăți*; *Nu m-aș mira să aflu că el credea că...*; *M-aș mira să aflu / să constat că vor fi...*; *Nu m-aș mira să văd că se uită toți cruciș la mine...*; *M-aș mira să constat / văd că scrie ceva diferit...*; *M-aș fi mirat să aud că a atras zeci de mii de spectatori*; *M-aș fi mirat să aud că nu vrea să...*

Prin urmare, în ceea ce privește tiparele cu *să*, se impune disocierea între: a) contextele în care verbele din subordonata introdusă prin această conjuncție sunt verbe *sentiendi* sau de cogniție, în enunțuri de acest tip regenta și subordonata caracterizându-se prin coreferențialitatea de subiect, și b) cazurile în care în regentă sunt ocurente alte tipuri de verbe (decât *sentiendi* sau de cogniție), de această dată putându-se constata cel mai adesea noncoreferențialitatea de subiect. Sub raport statistic, primul tip de contexte este relativ superior atestat, aspect explicabil din perspectivă *pragma-discursivă*, luând în considerare, mai exact, selectarea, în actul enunțiativ, a unor construcții explicite, relevante pentru implicarea enunțiatorului, în calitate de martor, în evenimentul discursivizat. Și, totuși, aspectul vizat este mai complex, cuvenindu-se a fi nuanțat. Astfel, într-o serie de cazuri, tiparele cu *că* și cele cu *să* interferează într-un anume sens. În primul rând, tiparele cu *că* (cf. *Nici măcar noi nu ne-am mirat că am fost ultimii care s-au trezit; Ne-am mirat că natura încă rezistă și chiar are puterea sa rodească* ș.a.) sunt susceptibile de a implica structuri mai complexe cu verbe *sentiendi* / de cogniție (cf. *Nici măcar noi nu ne-am mirat să constatăm că am fost ultimii care s-au trezit; Ne-am mirat să descoperim că natura încă rezistă și chiar are puterea sa rodească*)¹⁴, din această perspectivă putându-se admite un raport de variație liberă între cele două construcții, unica diferență fiind reperabilă în plan *pragma-discursiv*. Un raport similar nu se poate stabili însă în cazul unor enunțuri ca: *Nu m-am mirat că l-am văzut* sau *Abia am timp să mă mir că exist*, care – așa cum se poate constata – presupun coreferențialitatea de subiect între cele două propoziții componente ale frazei, mai mult, verbul din subordonată reprezentând chiar un verb *sentiendi* (cf. **Nu m-am mirat să constat că l-am văzut*) sau verbul de mirare conjugându-se el însuși la conjunctiv (cf. **Abia am timp să mă mir să constat că exist*¹⁵). În aceeași ordine de idei, enunțuri al căror conținut este structurat mai explicit, prin valorificarea unui verb *sentiendi* / de cogniție, marcă a participării (directe sau indirecte) a enunțiatorului la un eveniment (cf. *Ne-am mirat să auzim că și acest cuplu celebru se desparte*) se pot utiliza alternativ (fără ca nici mesajul, nici gramaticalitatea

¹⁴ Cu alte cuvinte, tiparul (mai) sintetic *implică maniera* de a intra în contact cu o anumită realitate. De pildă, dintr-un enunț ca *Ne-am mirat că natura încă rezistă*, receptorul poate deduce că enunțiatorul respectiv a ajuns la această „concluzie” fie printr-o constatare proprie / personală („la fața locului”), fie în urma unei confirmări venite / primite din exterior, și anume de la un alt subiect experimentator, în consecință mesajul fiind susceptibil de a fi structurat, într-un plan de adâncime, ca a) *Ne-am mirat să constatăm că natura încă rezistă* sau ca b) *Ne-am mirat să auzim că natura încă rezistă*.

¹⁵ În astfel de cazuri, enunțul poate fi validat în condițiile utilizării gerunziului (cf. *Abia am timp să mă mir constatând că exist*).

tiparului respectiv să aibă de suferit) cu enunțul corespunzător în care nu este ocurent un astfel de verb (cf. *Ne-am mirat că și acest cuplu celebru se desparte*). În schimb, completivele prepoziționale introduse prin *să* și guvernate de vb. *a se mira* la timpuri ale condiționalului nu sunt substituibile prin tipare cu conj. *că* (cf., de ex., *M-aș fi mirat să nu apară și răutăți* / **M-aș fi mirat că nu apar și răutăți*), această imposibilitate justificându-se desigur prin contradicția pe care o eventuală substituție de acest gen ar genera-o, și anume incompatibilitatea între caracterul prezumtiv / ipotetic al stării de mirare (cf. *m-aș fi mirat*) și natura reală a evenimentului lexicalizat printr-un verb conjugat la indicativ (cf. [*că*] *nu apar*). Totuși, valorificarea conectorului *că* în astfel de enunțuri nu este la modul absolut exclusă, ea fiind posibilă în condițiile ocurenței unui verb *sentiendi* sau de cogniție, cf. *M-aș fi mirat să constat că nu vor apărea și răutăți*, cu alte cuvinte putându-se admite un raport de variație liberă între cele două tipare¹⁶, deși, cel puțin în unele situații de acest gen, tiparele explicite prezintă un anumit grad de artificialitate, fiind și ineficiente sub aspectul economiei lingvistice și chiar prolixă (cf., de ex., *Nu m-aș mira să creadă că știam... / ?Nu m-aș mira să constat / descopăr că el crede(a) că eu știam...*).

În concluzie, o privire obiectivă asupra raportului dintre tiparele în care verbul *sentiendi* / de cogniție este exprimat explicit și cele din care același (tip de) verb este „omis” va trebui să aibă în vedere în mod imperios nu doar contextele în care verbul de mirare guvernează o completivă prepozițională introdusă prin *că*, ci în egală măsură și enunțurile (variate din punct de vedere structural) în care același tip de subordonată este marcată prin conj. *să*. În conformitate cu acest tip de valorizare rezultă faptul că tendința enunțiatorului actual este mai degrabă aceea de a face apel la tiparul mai simplu, chiar dacă mai puțin explicit (cf. *M-am mirat că ați plecat așa de repede* / *M-am mirat să aflu că ați plecat așa de repede*; *M-aș fi mirat să fi făcut el asta* / *M-aș fi mirat să aflu / aud... că a făcut (tocmai) el asta* ș.a.), ceea ce nu înseamnă că, într-o serie de situații, subiectul enunțiator nu va putea opta, dimpotrivă, pentru tiparul mai complex (cf. *Ne-am mirat să auzim că nu ați fost deloc mulțumiți* / *Ne-am mirat că nu ați fost deloc mulțumiți*).

¹⁶ Prin urmare, am putea afirma că (și) o serie de tipare sintetice cu *să* (cf. și *supra*, tiparele cu *că*) sunt susceptibile de a implica, într-un plan de adâncime, structuri mai complexe / explicite cu *verba sentiendi* / de cogniție. În aceste condiții, dacă, de pildă, *M-aș fi mirat să înțelegi* implică pe *M-aș fi mirat să constat / văd că înțelegi*, cel din urmă enunț nu se poate dispensa de secvența *sentiendi* / de cogniție, validarea eventualului enunț astfel rezultat (cf. **M-aș fi mirat că înțelegi*) impunând utilizarea conj. *să* (cf. *M-aș fi mirat să înțelegi*).

3. Tipare propoziționale paralele în context romanic (fr. *s'étonner* și sp. *extrañarse*)

În idiomurile romanice occidentale, în speță în limbi ca franceza și spaniola, tiparelor românești construite cu conj. *că* și *să* le corespund structuri propoziționale introduse prin conj. *que* și loc. conj. *de (ce) que*.

În franceză, *que* și *de ce que* sunt adesea substituibile reciproc, deși există și contexte diagnostice specifice (v. enunțurile în care *de ce que* are sensul „de ceea ce”), impunându-se inclusiv unele disocieri la nivelul apartenenței stilistice a celor două structuri conectoare (v. *infra*, discuția noastră). În subordonata completivă prepozițională guvernată de *s'étonner* și introdusă prin conj. *que* (tipar specific limbii literare, varianta standard), verbul este de regulă la subjonctiv, în mod izolat apărând și indicativul:

«... nous nous étonnons **que** l'on vienne même réclamer contre une pareille mesure lorsqu'elle... » (<https://books.google.ro/books?id=aPQFGzU...>) ; « Nous nous étonnons **que** les magistrats aient perpétuellement confondu la... » (<https://books.google.ro/books?id=...>) ; « Je m'étonne **qu'**un accent soit transmis de génération en génération » (rmc.bfmtv.com/.../je-m-etonne-qu-un-accent-soit-transmis-de-gener...) ; « Nous nous étonnons, au demeurant, **qu'**elle n'est pas été consultée sur un... » (www.catalaunien.net/.../04-02-02a-tri_selectif.h...) ș.a.

De ce que se asociază în special cu timpuri ale indicativului, dar și cu subjonctivul. În conformitate cu informațiile care figurează în unele dintre sursele lexicografice ale francezei (v. de pildă, TLFi), subordonatele marcate prin acest conector ar fi specifice unei exprimări mai puțin elevate, caracterizând îndeosebi registrul familiar¹⁷. Observația se impune a fi privită cu rețineră, având în vedere faptul că remarcile din *Trésor* vizează o etapă mai veche din evoluția francezei (prima jumătate a secolului trecut). Astfel, contextele excerptate de noi din pagini de limba franceză actuală relevă un anumit echilibru între enunțurile ilustrative pentru registrul familiar, respectiv enunțurile caracterizate printr-un stil elevat. Această constatare susține, cel puțin într-o anumită măsură, terenul pe care l-a câștigat, în franceza actuală, tiparul cu *de ce que*, acesta fiind valorificat aproape deopotrivă în contexte familiare și literare standard. În enunțurile pe care le reproducem mai jos, *de ce que* este echivalabil cel mai adesea prin „că; de faptul că”, dar și prin „să”, „ca... să”:

« Ne nous étonnons pas **de ce que** les profs entendent dans les écoles... » (www.slate.fr/story/96689/ecoles-charlie-hebdo) ; « ... et nous nous étonnons **de ce que** nous manquons de vitalité... » (www.techniquesdemeditation.com/accumuler-le-prana-accueillir-la-vie/) ; « Nous nous

¹⁷ « La constr. *s'étonner que* + subj. est, dans une lang. moins recherchée, souvent remplacée par *s'étonner de* + inf. ou *s'étonner de ce que* + ind. » (TLFi).

étonnâmes de ce que l'abbé ne nous avait point demandé notre consentement » (www.ruedelamare.com/index.php?f1=articulo&f2=articulo&art...) ; « Nous ne nous étonnons ni de ce qu'elle existe : elle existe en effet ; ni de ce... » (www.tertullian.org/french/depraescriptione.htm) ; « Nous nous étonnons de ce que la direction du CNC n'ait pas suivi un... » (addoc.net › ADH ancien › Nos Actions › Débats et prises de position) ș.a.

Și în franceză putem identifica un tipar complex / explicit (cu *verba sentiendi* / de cogniție), cu precizarea că în limitele acestuia este selectat infinitivul (precedat de prep. *de*), iar nu conjunctivul:

« *Ils s'étonnent de voir que* je suis compétente pour exercer mon... » (www.madmoizelle.com › Etudes, jobs & métiers) ; « ... nous nous étonnons de constater que la pratique du téléphone portable à l'hôpital ne fasse plus l'objet d'une réglementation claire et uniforme... » (<https://www.memoireonline.com> › Biologie et Médecine) ; « *Ils s'étonnent de voir que* le tracé du pont de la départementale n'est pas été remodifié comme convenu lors de la précédente réunion » (mairiecharnoz.com/index.php?option...id...) ; « En nous référant Règlement ANC N° 2015-11 du 26 novembre 2015 relatif aux comptes annuels des entreprises d'assurance nous nous étonnons de voir que le plan comptable ne comporte, à priori... » (https://acpr.banque-france.fr/fileadmin/user_upload/.../201610-Fichier-QA-ENS.xlsx) ; « Toutefois, si nous pensons que notre métier est en effet très digne, nous nous étonnons de constater que la Commission des psychologues considère... » (www.copel-cobes.be/Code-de-deontologie-du-psychologue-lecture-et-questions) ș.a

Desigur, și aceste tipare, în interiorul cărora se recurge la un infinitiv (al unui verb *sentiendi* sau/și de cogniție), precedat de prep. *de*, sunt relevante din perspectivă pragma-discursivă, în acest context secvența respectivă marcând explicit un anumit tip de participare (în calitate de martor, *care vede / constată / descoperă...*) a subiectului enunțiator la un eveniment, responsabil pentru starea de mirare. În această ordine de idei, omisiunea secvenței '*de + infinitiv*' nu afectează propriu-zis mesajul actualizat prin enunțul respectiv (v., de ex., *Ils s'étonnent de voir que je suis compétente pour exercer mon...* și *Ils s'étonnent que je suis compétente pour exercer mon...* ș.a.). În același timp, introducerea infinitivului precedat de prep. *de* în contexte de genul celor reproduse *supra* este absolut firească, unica deosebire fiind evidențiable în plan pragma-discursiv (v., de ex., *Nous nous étonnons que les magistrats aient perpétuellement confondu la...* și *Nous nous étonnons de voir que les magistrats aient perpétuellement confondu la...*).

În același tipar sunt selectate și alte structuri conectoare (cu excepția conj. *que*), ca, de pildă, adv. *comment* și *combien*, cu precizarea că, de această dată, tiparul explicit este cel pentru care optează cel mai adesea vorbitorul actual de franceză (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*). Astfel, slaba atestare a cazurilor în care completiva prepozițională guvernată de vb. *s'étonner* este introdusă prin *comment* și *combien* se explică prin preferința constantă a enunțiatorului pentru un tipar complex, cu *verba sentiendi* / de cogniție:

« Nous observons et *nous nous étonnons* toujours **de voir comment** les chiens de thérapie... » (www.therapiehund.ch/fr/Témoignages.html) / v., prin comparație, *Nous observons et nous nous étonnons toujours comment* les chiens de thérapie... ; « *Je m'étonne* toujours **de voir comment** nos pauvres réussissent à bien étudier, à croître en personnes bonnes... » (<https://www.linguee.fr/francais-anglais/traduction/je+m%27en+étonne.html>) ; « *Nous nous étonnons de constater comment* les rencontres et le choix d'une route sont intimement liés, l'un entraînant très souvent l'autre » (www.geo.fr/voyages/voyages-geo/peripeties-chamaco-grece/theatre-epidaure) ; « *Nous nous étonnons de constater combien* leur espoir est grand » (<https://www.atd-quartmonde.fr> > Livres > Joseph Wresinski > Paroles pour demain) ; « Chaque année, *nous nous étonnons de constater combien* nous sommes proches, ce qui ne nous empêche pas de nous amuser de nos différences » (<https://www.parlementjeunesse.be/.../quebec-et-belgique-une-amitie-renouvelee-pour-...>) ; « *Nous nous étonnons ensemble de constater combien* nos enfants respectifs ont encore grandi » (<https://ellea40ans.com/2017/03/>) ; « Regardons et *étonnons-nous de voir combien* l'Europe a progressé davantage en matière de diminution des entraves bureaucratiques pesant sur les produits et les entreprises que sur les citoyens » (<https://www.linguee.fr/francais-anglais/traduction/nous+nous+étonnons+que.html>) ș.a.

Situația se definește prin contrast cu cea consemnată pentru verbul din română, care – așa cum am avut ocazia de a constata – regizează frecvent completele prepoziționale marcate prin adverbele relative *cum (de)* și *cât*, deși nu lipsesc nici contextele în care vorbitorul optează pentru un tipar explicit¹⁸. Sunt aspecte care susțin, pe de o parte, propensiunea francezei (actuale) pentru tipare mai complexe / explicite, pe de altă parte, preferința vorbitorului actual de română pentru structurile mai simple.

Și în spaniolă o frecvență notabilă cunosc completele prepoziționale introduse prin conj. *que* și loc. conj. *de que* (+subjonctiv), conectori utilizați adesea în raport de variație liberă (ca și în franceză, excepție fac situațiile în care locuțiunea *de que* lexicalizează sensul „de ceea ce”); cităm spre exemplificare:

“Hay quienes siempre *se han extrañado que* Manuela Velasco *no tuviera* un papel de villana...” (www.lavanguardia.com/.../interrogantes-serie-v...); “... *no se han extrañado que* el canciller Celso Lafer, un profundo conocedor de [...] *haya planteado* el último miércoles 15 una nueva postura” (www.laondadigital.uy/LaOnda2/.../ALCA.htm); “Digo esto porque algunos *se han extrañado que* hace unos días *dejara* voluntariamente de ser Presidente del Consejo General...” (www.elperiodicodearagon.com/.../carta-abierta-...); “Algunos de sus compañeros *se extrañaron que no haya llegado* a un llamado que...” (www.cinepremiere.com.mx/muere-actor-star-trek-anton-yelchin-extrano-accidente-59..); “... estos periodistas *se extrañaron de que* jamás *se abriera* expediente alguno sobre hechos tan graves...” (nollamesyentra.blogspot.com/.../los-bebes-roba...); “Los dos *se extrañaron de que no pusiera* de que ciudad era...” (educacionparacidaniajorge.blogspot.com/.../h...); “Muchos *se han extrañado de que no se pase* a las filas del Frente...” (<https://redaccion.lamula.pe/.../victorliza/>); “Han hecho muchas preguntas *y se han extrañado mucho de que* tú *no estuvieras* en casa” (<https://books.google.ro/books?isbn=1635037069>) ș.a.

Același tip de subordonată este introdusă, într-o serie de cazuri, prin structura ‘*al + infinitiv (verba sentiendi / de cogniție) + conj. / loc. conj. que / de que*’, tipar bine reprezentat în

¹⁸ Pentru exemple și discuția detaliată, v. Teleoacă, *Verbele de mirare*.

spaniola actuală și care corespunde structurii din franceză cu infinitiv precedat de prep. *de*, respectiv construcției din română cu conjunctivul:

“Al bajar ayer del coche (planta -1) *nos extrañamos al ver que* ningún ascensor *funcionaba...*” (www.novomesoiro.com > ... > Raminosa); “Por eso, muchos *se han extrañado al conocer que* China *ha sido* el país...” (www.elmundo.es > Economía); “... *se han extrañado* aún más *al cerciorarse de que* en cuanto *subiera* la marea...” (https://cerrogallinero.com/.../jim-denevan-en-m...); “El fariseo entonces *se extrañó al ver que* Jesús *no se había lavado* las manos antes...” (es.thefreedictionary.com/extrañ); “No nos *extrañamos al ver que* las grandes salas, talonario en mano, *se han rendido* a los...” (viciousmagazine.com/opinion-ibiza-la-isla-de-las-dos-caras/); “Ninguno *nos extrañamos al saber que* casi *copamos* el cien por cien en preferencia por montar obras de autores muertos” (https://books.google.ro/books?isbn=8483710285) ș.a.

Uneori, în limitele aceluiași tipar, în locul prep. *a / al* este selectată, la fel ca în franceză, prep. *de* (cf., de ex., “Este *se extrano de ver que* lo llevaban en el coche del señor ('astulo)”, https://books.google.ro/books?isbn=0719032229).

În acest tipar complex / explicit prezintă ocurențe și alte structuri conectoare (în afară de *que* și *de que*); observația este însă valabilă cu referire exclusivă la unele dintre sinonimele verbului *extrañarse*, mai frecvent valorificate de către vorbitorul actual de spaniolă; este și cazul vb. *asombrarse*:

“Si observamos un niño pequeño, *nos asombramos de ver cómo* se expresa con el movimiento, los gestos, los sonidos...” (https://www.waldorf-resources.org/.../a544c93895d96351fd6609...); “Muchos *nos asombramos al ver cómo* un equipo de varias personas cambia las ruedas de un auto de fórmula uno en pocos segundos” (www.fundacioncardiologica.org/.../paro-cardiaco-en-el-quirofano-...); “*Nos asombramos al ver cómo* se afirma la responsabilidad directa de quien fue Presidente del Gobierno elegido por los españoles...” (https://www.elespanol.com > Blog del suscriptor) ș.a.

4. Concluzii

Așa cum se va fi putut constata, în demersul nostru, analiza tiparelor propoziționale cu *că* s-a impus a se realiza în strânsă relație cu tiparele în care este ocurentă conj. *să*, având în vedere două aspecte. Astfel, pe de o parte, multe dintre tiparele cu *că* sunt susceptibile de a reprezenta varianta sintetică a unei construcții complexe, mai explicite cu verb *sentiendi* / de cogniție. Pe de altă parte, la rândul lor, numeroase tipare în care este ocurent un verb *sentiendi* / de cogniție se pot dispensa de astfel de verbe fără ca enunțul respectiv să aibă de suferit din punctul de vedere al conținutului sau al corectitudinii gramaticale. Aspectul semnalat echivalează de fapt cu a admite existența unui raport de variație (literară) liberă între cele două tipare, unica diferență putându-se identifica la nivel pragma-discursiv.

Tiparelor cu *că* și *să* le corespund în limbile romanice occidentale, în speță în franceză și spaniolă, structuri cu conj. *que* și *de (ce) que*. Și în franceză și în spaniolă putem identifica un tipar complex, explicit, cu precizarea că aceste două idiomuri romanice optează – în concordanță cu o particularitate sistemică – în favoarea structurii cu infinitivul, iar nu cu conjunctivul. Disocierile se impun inclusiv în ceea ce privește gradul de valorificare a tiparului respectiv în limba actuală. Astfel, dacă vorbitorul român optează relativ mai frecvent pentru tiparul implicit (aceasta în acord cu o exprimare concisă, dar și firească), contextele excerptate din pagini de limbă franceză reflectă mai degrabă o tendință opusă, în timp ce enunțurile corespunzătoare din spaniolă relevă un anumit echilibru între cele două tipare.

BIBLIOGRAFIE

- Biriș, Gabriela, 2013, „Verbe de cogniție cu potențial de pragmaticalizare”, în Ichim, Ofelia (coord.), *Tradiție/ inovație – identitate/ alteritate: paradigme în evoluția limbii și culturii române*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 33–48.
- Blumenthal, P., 2007, « Verbes cognitifs en français médiéval », în Dahmen, W. & Schlösser, R. (eds.), *Sexaginta – Festschrift für Johannes Kramer*, Hamburg, Buske, p. 21–41.
- Candalija Reina, José Antonio, 2006, *Preposiciones vacías del español: complemento de régimen preposicional*, Volumen I, Universidad de Alicante.
- Cappelli, G., 2008, “Antonymy and verbs of cognitive attitude: When *know* is the opposite of *think* and *believe*”, în M. Bertuccelli Papi, A. Bertacca și S. Bruti (eds.), *Threads in the Complex Fabric of Language*, Pisa, Pisa University Press, p. 177–201. Online: www.gloriacappelli.it/wp-content/uploads/.../7-cappelli12sm.pdf.
- Danlos, Laurence, 2006, « Verbes causatifs, discours causaux et coréférence événementielle », în *Revue des linguistes de l'Université Paris Ouest Nanterre La Défense*, 54, p. 233–246.
- Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a, revăzută și adăugită), București, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 [DEX 2009].
- Fodor, J., 1970, “Three reasons for Not Deriving *kill* from *cause to die*”, în *Linguistic Inquiry*, p. 429–438.
- Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iași, Demiurg.
- Gisborne, Nikolas, 2010, *Event Structure of Perception Verbs*, Oxford, Oxford University Press.
- Gramatica limbii române*, 2005, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române [GA [II] 2005].
- Greška, Aude, 2009, *La polysémie des verbes de perception visuelle*, Paris, L'Harmattan.
- Labelle, Marie, 1996, « Remarques sur les verbes de perception et la souscatégorisation », în *Recherches Linguistiques de Vincennes*, 25, Vincennes, p. 83–106.
- Melis, L., 2003, *La préposition en français*, Paris/ Gap, Ophrys [L'essentiel français].
- Nicula, Irina, 2009, „Premise pentru o abordare cognitivă a verbelor de percepție – verbul *a vedea*”, în Zafiu, Rodica, Gabriela Stoica și Mihaela Constantinescu (ed.), *Limba română: teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română*, București, Editura Universității din București, p. 161–170.
- Nicula, Irina, 2012, *Modalități de exprimare a percepțiilor fizice. Verbele de percepție în limba română*, București, Editura Universității din București.
- Renzi, Lorenzo, 1973, “Il campo semantico di « conoscere »”, în *La Traduzione. Saggi e Studi*, Trieste, LINT, p. 377–385.
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Verbele psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context romanic (română, franceză și spaniolă)* [lucrare în curs de elaborare] (*Verbele de mirare*).
- Trésor de la langue française informatisé*, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions. Online: atilf.atilf.fr/tlf.htm.
- Vanhoe, Henk, 2001–2002, *Aspectos de la sintaxis de los verbos psicológicos en español. Un análisis léxico funcional*, Universiteit Gent, Academiejaar.